

**LA VIDA A LA JONQUERA
EN LA CENTÚRIA DEL 1800**

**Estudi sociològic
dels testaments de l'època**

Per Mossèn **EDUARD VIVAS i LLORENS,**
Rector de la Jonquera

Fa vuit anys en els *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* -Figueres, 1981-1982-, vaig presentar el treball corresponent a la centúria del 1700, que comprèn pràcticament el volum I de Testaments, custodiat a l'Arxiu Parroquial, època immediata al Tractat dels Pirineus.

2//

Llibre de Testaments de la
Iglesia Parroquial de Sta Maria
de la Vila de la Jonquera en lo
qual son continuats los testa-
ments preson y publicats per lo
Rector de dita Iglesia comensat
per mi Antoni Laporta y tex-
tats Rector de dita Iglesia.

Procediu

Presento enguany la continuació que fineix amb la guerra del 1914, dita abans Europea i ara Primera Mundial, donat que fins aquella data, malgrat haver entrat en el segle XX, les característiques de la vida social a la Jonquera, amb poques diferències, seguien com abans.

L'època estudiada correspon als regnats de Carles IV, Ferran VII, Isabel II, al Govern Provisional, Amadeu I de Savoia, Primera República, Alfons XII, Regència de Maria Cristina i Alfons XIII. Durant aqueix període el terme municipal es veié seriosament afectat per la invasió napoleònica entre els anys 1808-1814; i després per les quatre guerres carlistes, remarcant el "Foc de La Jonquera", el 6 d'octubre del 1873. Esdevé notòria la normativa per decret promulgat el 24 de juny del 1826 de l'idioma castellà en els documents públics; referent als testaments s'anà aplicant lentament. El fet històric local més important fou el retorn a Espanya del rei Ferran VII de l'exili, que malgrat no sigui un testament, es pot considerar un document de primer ordre, de valor equiparable al notarial. Es transcriu literalment:

"Als vint i dos del mes de Mars del any mil vuit cents catorse, alas tres horas de la tarda, ha arriuat a esta Vila de La Junquera S.M. el Sôr. Dñ. Fernando VII. Son oncle S.A. el Infant Dñ. Antoni, acompanyats del Eãm. Sôr. Duch de St. Carlos, estan de retorn de sa llarga detenció en Franssa. Han permanescut fins a las sinch i quart de dita tarde en la casa de lo Sôr. Salvador Armet, y ab esta ocasió he tingut la gran satisfacció de ser admes per S.M. y S.A. a son departament o Quarto y poderlos tributar mos respectes y vesarlos dos vegades sas mans.

"Son dignes de tota consideració las paraulas que ha pronunciat S.M. al arriuar dalt de la casa de dit Sôr. Armet que foren les següents: GRACIAS A DIOS QUE SOY A ESPANYA". No ho son menos las que ha repetit per tres vegades en ma presencia durant lo temps que estiguí ab ell, assaver: ES UN MILAGRO DEL CIELO, tenint relació estas paraulas a sa vinguda a Espanya.

"En atenció a no tenir possitives noticias (si unicament vagas) del dia fichsso, el dia de la vinguda de S.M. en esta Vila y de ignorar los vehins de ella si seria del agrado del actual Govern el que se fessen demostracions publicas de alegria ab motiu de tant plausible y dessitjada vinguda de S.M. lo rebé esta Població ab la mes verdadera alegria interior de sos Cors, la que a poch rato de estar en esta S.M. y Real Comotiva se ha pogut amb permís especial del Eãm. Sôr. Duch de Albufera lo Mariscal Surpet que lo acompanyava desde Perpinya, explicantlos ab demostracions propias de com bons y lleals Espanyols, se han repicat immediatament las campanas, y se han fet sentir repetidissimas vegadas ab tota energia y vigor las aclamacions de VIVA EL REY, VIVA FERNANDO VII. No se han pogut fer altrás demostracions de jubilo a causa de la continua pluja durant la permanencia de S.M. en esta Vila. Es estada tanta la complassencia de tots los naturals de ella al veure a son Monarca, que disfrutava de la mes robusta salut, que dispensava a totom en general las miradas carinyosas, y que ab tanta alegria corresponia alas salutacions de tots estos vehins, quanta ha estat la pena de veurenos privats tant promptament de sa amable presencia. Se ha mitigada esta algun tant ab la consideració, que nostras desgracias anaven a tener son fi amb tanta mes prestesa, quanta seria la que ell empendria son viatge, per podernos desde son Real Trono enviar sa Paternal y Real venifissancia y restablirnos en la felicitat de que tant temps ha nos veiem privats.

"Me ha aparegut conforme a tota raho el posar en est llibre Parroquial esta subirana relació, perque en lo successiu se tingui una verdadera noticia de tant felis y memorable dia, y perque no se sabia lo expressat en ella, la signo y firmo en dicha Vila de La Jonquera en lo dia mes y any dalt expressat.— Testimoni de Veritat, rúbrica notarial, Dr. Mariano Bataller Prebere y Rector de La Jonquera."

Me ha aparegut conforme a tota raho el posar en est llibre Parroquial esta subirana Relacio, perque en lo successiu se tingui una verdadera noticia de tant felis y memorable dia, y perque no se sabia lo expressat en ella la signo, y firmo en dita Vila de La Jonquera en lo dia, mes y any dalt expressat

Entestimoni *Notar*
Dⁿ Mariano Bataller, Prebere
y Rector de La Jonquera.

Signatura estampada pel Rector de la Jonquera, el Doctor Mariano Bataller a la crònica del retorn a Espanya del Rei Ferran VII, després del seu exili a França. En l'original la taca al costat esquerra és de cera, la qual cosa demostra que fou redactada aquella mateixa vetlla a la claror d'espelmes.

És evident que un testament té interès exclusivament familiar. Però quan a l'Arxiu Parroquial es custodien els de tres centúries, fets d'acord amb l'antic Dret Foral Català, en el seu clos hi ha la matèria primera per a una ben real investigació sociològica del passat, ensems original i interessant.

De bell antuvi cal advertir que, per discreció professional, mai es posaran noms propis de persones, excepte dels sacerdots que, per no tenir descendents directes, llur cita representarà una simpàtica nota d'erudició. Per tal d'evitar tota identificació possible, que podria ser comprometedora en alguns casos, renuncio a tota mena d'informació crítica.

El material de treball ha estat el següent: El llibre II de Testaments en IV, relligat en pell de pergami, començat l'any 1789; conté un plec solt, corresponent al temps de la invasió napoleònica, des del 20-XII-1808 al 30-III-1812, encapçalat per la següent nota de Mn. Mariano Bataller: "Los testaments allargats en forma acostumada que se troben en est quadernillo, se anyadiran al Llibre corrent, que esta escondit ab motiu de la actual guerra".

Després es continuaren anotant els testaments l'un darrera l'altre, fins a la meitat del llibre, deixant la resta de folis en blanc, sens cap nota explicativa. Els darrers testaments del llibre inacabat, van signats pels vicaris Mn. Salvi Puig i Mn. Josep Muntaner, respectivament, els dies 12-VII-1849 i 27-IV-1850. Hom endevina de seguida el motiu: la inestabilitat produïda per les guerres dels carlins.

El llibre III de Testaments presenta un aspecte diferent dels anteriors: les cobertes de pergamí no són les pròpies, sinó les d'un antic llibre de contes, les pàgines del qual foren destruïdes, quedant-ne algunes anotacions a la contracoberta. Cada testament s'escrivia en un full doble de paper de barba; després es relligaren i foren col·locats dins les referides cobertes, que servien de protecció com una carpeta.

El primer testament del volum III correspon al 27-IV-1850, signat pel mateix vicari Mn. Muntaner. Llavors hom es pregunta: Per què fent dos testaments en un mateix dia, el primer l'escriu en el llibre II, deixant-lo inacabat, i l'altre en un full, que a l'avenir serà el primer del III? No podia haver-hi cap més altre motiu que la inseguretat i el perill d'una escomesa, donat que en fer sovint els testaments a domicili a causa de la greu malaltia dels testadors, era desaconsellable portar el llibre a les mans, malgrat que el sacerdot anés acompanyat dels testimonis.

Acaba el llibre III el 21-XI-1863, amb la signatura de mossèn Miquel Ginesta, rector. Posteriorment els testaments van formant un lligall, que correspondrà al llibre IV. En alguns breus períodes del segle XIX a la Jonquera hi ha hagut notari; coneixem els noms d'Albert Xirau Torrent, Ignacio Muñoz Alabau i Salvador Caudas Costa; com que en llur exercici no hi havia continuïtat, sovint en els testaments trobem la clàusula esmentant l'absència i justificant l'actuació del capellà.

En els primers testaments estudiats es troben encara els darrers vestigis del feudalisme. Per exemple: "Salvo lo dret i directe domini per lo Exm. Senyor Compte de Perelada, per la gràcia de Déu Biscompte de Rocabertí, conforme constarà per le^{os} títols..." Molt més enllà apareix la intervenció fiscal de la hisenda pública des de la Capital del Regne, amb expressions rudimentàries, com les següents:

"Vull i mano que se pagui al Rei Nostre Senyor una lliure, dos sous i sis diners barcelonesos en lo modo que ho te manat, amb Real Cedula de 16 de setembre del 1819."

"Vull que se pague la manda forzosa que estiga manada per lo Govern."

"Mano que se pague la moneda pía forzosa como está mandado por el Gobierno de S.M. la Reyna."

"Lega los doce reales de vellón, dispuestos por las antiguas reales órdenes, si el Gobierno exigiere este legado forzoso."

Aquest és, des de l'angle del poble, l'origen dels drets reals en tot traspàs d'herència.

En un principi els testaments s'escrivien en un llibre normal d'arxiu. Després s'emprà el típic full de paper de barba. Finalment el paper d'Estat, amb el corresponent impost, que va evolucionant, encarint-se al pas de les dècades: En l'any 1850 era de 40 maravedís de quarta classe; en el 1862, passava a novena classe i el seu valor fou de 2 rals; i cinc anys més tard, de vuit, amb un segell rodó de 27 mm. de diàmetre en relleu, amb l'escut reial que diu: "Isabel II por la gracia de Dios y de la Constitución, Reina de las Españas". Després s'hi afegien les pòlisses: la primera correspon al 1883 i

val 75 cèntims de pesseta. En el 1896 ja figura el segell de la “Fàbrica de Moneda y Timbre”, augmentant-se el preu d’una pesseta en el darrer any de la centúria. Per Real Decret del 27 de setembre del 1899, cal donar part de cada testament al Col·legi Notarial de la Província.

Ciento treinta y seis maravedis.

SELLO SEGUNDO, CIENTO TREINTA Y SEIS MARAVEDIS, AÑO DE MIL SETECIENTOS OCHENTA Y NUEVE.

VALGA PARA EL REYNADO DE S. M. EL SR DN CARLOS IV.

Joseph Just Praxser de la Vila de La Jonquera del Bisbat de Girona, De mon grat, y espontanea voluntat veno, y con...

C.1.638.608*

Mostres dels segells oficials del Regne.

La moneda usual en els testaments estudiats podríem especificar-la en dos grups: antigues, com Lliures barceloneses, quartos, sous, maravedís, diners, unces i franchs; modernes com ral, cèntims de pesseta, pesseta i duros.

Cal notar que la desamortització de Mendizábal, el destronament d’Isabel II, la proclamació de la I República i la Guerra d’Àfrica, com a fets històrics de la nació, no tenen cap mena de relleu en els testaments estudiats. La primera vegada que es fa esment de la província és en data del 17 de maig del 1848 amb aquestes paraules: “N.N., habitant de la Vila de La Jonquera, Província i Bisbat de Girona...”

En un moment donat, la Jonquera experimenta un increment demogràfic en les famílies, arribant a doblar gairebé el nombre d’habitants. Tenim nous cognoms que cal afegir als registrats en l’anterior centúria, molts dels quals són de cases ben conegudes; resulta que altres han desaparegut sense deixar ni rastre. El fenomen s’evidencia amb l’emigració per la duresa de la

vida en aquest indret dels Pirineus Orientals. A les velles nissagues cal afegir els següents cognoms, posats per ordre alfabètic:

Alté	Dauner	Lloansí	Rigall
Armengol	Delaygua	Llosa	Rocalba
Ayats	Delós	Lloset	Roget
Badia	Deltrull	Manegat	Rotllan
Barris	Descaps	Magentí	Saguer
Bech	Dòria	Mallol	Sala
Benet	Erra	Martí	Salvi
Bes	Fàbrega	Martimor	Santjaume
Bonal	Faig	Maurici	Salabert
Bonet	Feixes	Mir	Senés
Bosch	Fitó	Oriol	Serra
Cardona	Font	Oliva	Serres
Casadevall	Giral	Oliveras	Tarrés
Costa	Girbal	Palé	Tolosa
Cufí	Genís	Piernau	Torrent
Cullell	Grau	Pujol	Trullols
Cunill	Guàrdia	Puigsegur	Verneda
Daner	Guisset	Quera	Vidal
Danés	Juanola	Ribas	Vila
Darder	Llinàs	Ribera	Vilanova

Excepte la indústria del suro, derivada dels boscos de la contrada, els oficis consignats en els llibres testamentaris són els següents: pagès, masover, llaurador, treballador, feiner, botiguer, sabater, ferrer, fuster, sastre, mestre de cases, mestre de minyons, mestre de primeres lletres, taper, hortala, propietari, hisendat, metge, i llicenciat en farmàcia; i en l'estament eclesiàstic: rector, ecònom, vicari i beneficiat. En honor al Magisteri i mèrit per a la nostra Escola "Josep Peñuelas del Río", el primer mestre del qual es coneix el nom és Pere Badia; un seu successor fou Josep Bech.

Consta també que hi havia unes mines d'aram, per la següent menció: "us de fruit que resultarà de la companyia que tinc feta sobre minerals d'aram amb quatre socis, de Figueres, Pont de Molins, Agullana i Llers, com consta..." Fou de fet un negoci que no prosperà.

Referent al nivell de vida local en aquesta època, diu el professor emèrit d'Història i investigador del nostre Empordà, Albert Compte, en el seu llibre *La Jonquera*:

"El fet més destacat, però, era l'existència d'una gran massa de treballadors o proletaris, que no disposaven de terra, o la tenien insuficient per a guanyar-se la vida" (pàg. 32). "Els anys de la Restauració, que a la major part d'Espanya representen una etapa de recuperació i progrés, per La Jonquera signifiquen més aviat estancament i crisi" (pàg. 40). "És alarmant el descens de la població en el transcurs dels deu anys que van del començament de la pau i conseqüent reactivació econòmica l'any 1877, a l'acumulació de desgràcies que es presenta deu anys després en el cens del 1887. La població de La Jonquera havia perdut 400 habitants, equivalents al 18 % del total" (pàg. 41). "A principis del segle XX de cada quatre joncarencs, un treballava a la indústria tapera" (pàg. 45).

Així era la Jonquera quan a Catalunya s'iniciava la florent industrialització. Per exemple a Calella hi havia 200 telers a finals del segle XIX. Aital contrast motivà l'emigració i el progressiu abandonament dels masos de les

nostres muntanyes: i d'altra banda, l'increment del nucli urbà amb les fàbriques de taps, que no tenien pas més de mitja dotzena de treballadors cada una. Per aitals motius la demografia experimentà moments àlgids i altres depressius.

Per norma general cada testador indica el lloc de la seva sepultura. El més freqüent és el cementiri de l'església parroquial, que estava al seu costat mateix i a la banda de migjorn; pels veïns del barri de Canadal hi havia el propi, enfront de la capella dita abans de Santa Cristina, avui Sant Jaume. Finalment l'any 1851 es començà a parlar de construir el cementiri municipal actual, quedant abolits els altres dos; i fins el terreny del primer s'edificà, per formar part del carrer Major. En testament ja no consta l'ús de sepultures particulars en l'interior de l'església parroquial.

En els testaments es fa menció del lloc on s'escriu i signa. Per exemple: en la sufragània de Sant Julià, en el veïnat de Canadal; o bé "en son propi quarto", "en un aposento de la casa". Altres fan referència a la rectoria de la vila de la Jonquera. I fins un, fou signat en el "trull" d'una casa de pagès.

Hi han uns testaments que mereixen particular esment: mencionen la primera botiga i els primers estudiants de carrera civil o eclesiàstica:

"Añadesch que la habitació en la mia casa sia la del darrera; i que lo noi i noies habiten lo devant i tingan botiga". Se'n fa esment en l'any 1826.

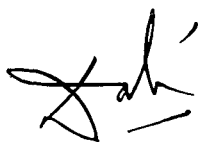
La del primer estudiant de capellà és més antiga; data del 1795 i diu literalment: "Deixo al meu fill nou lliures anuals per continuar los estudis fins a la edad competent de ser sacerdot."

Referent a la carrera civil, la cosa queda molt indeterminada; emperò en l'any 1857 ja es nota l'afany d'anar a estudiar fora de la vila: "Instituesch hereu el meu fill primogènit volent que... seguezca mantenint en sa casa i companyia mes filles que no hagin pres estat i els fills que no se troben en casa, en cas de tenir ofici o carrera i no hagin complert els vinticinco anys."

Cal esmentar també que el primer testament en llengua castellana fou signat el 12 de juliol del 1849; i el darrer en la catalana, el 27 de març de l'any 1852. Seguint avant, tots són castellans. Consta també que una casa del carrer de Sant Miquel es valorava en cent vint-i-sis lliures barceloneses. I és curiós fer notar que en una còpia testamentària hi ha la signatura del notari Dalí de Figueres, que després el seu fill Salvador, pintor de renom universal, sembla imitar.

Glouch, habiendo de ello tomado nota en el libro indicado en un folio clase 1.ª serie A. número 0299,553: doy fe.

Dalí

Firma del pintor Dalí, molt semblant a la del seu pare, reproduïda del llibre de Ramon Guardiola "Dalí de primera mà".

La institució de l'hereu a Catalunya ha estat, socialment parlant, el pilar de la llar, car sempre en el traspàs d'herència hi van unes obligacions ineludibles; en èpoques passades, sens cap mena de seguretat social, era ell la persona que al seu entorn aglutinava la família en el pas de les generacions. Els exemples que adduïm fan referència a un tipus de vida rústega i més aviat de baix nivell, llevat d'alguns casos que es notaran expressament:

"Hereu meu universal fas e instituesch el dit mon fill major a sa lliure voluntat; quedant emperó obligat a mantenir amb tots los aliments de menjar i beure, a calçar i vestir, i demés en la vida humana necessari en sanitat com en malaltia, a la mia muller caríssima..."

"Que lo meu hereter sia obligat a donar dos centes lliures barcelonesas a la fillola mia, en temps i per col·locació en matrimoni carnal (casant-se) o espiritual (fent-se religiosa) i no altrament, pagaderas de mos bens, una vegada solament."

"Nomeno hereu universal de tots el meus bens, haguts i per haver, el meu fill..., amb la obligació de mantenir i cuidar com a mi mateix, a la meva nomenada filla; i si l'hereu morís abans que ella, els seus hereus tindran també aqueixa obligació; amb la advertència que, si algun dia a la meva filla no se li dona el tracte degut, i així ho declaren els Srs. Rector, Batlle i Jutge Municipal, l'hereu entregarà immediatament a la meva esmentada filla la quantitat de cincentes pessetas."

En determinats moments la designació d'hereu esdevé preocupant, com una obsessió que es manifesta en un voler manar més enllà de la tomba, per tal de mantenir la hisenda domèstica. Heus ací algunes curiositats:

"Hereter meu universal fas e instituesch mon fill mascle neixedor meu i de dita muller mia, heretant lo tot a sa lliura voluntat si en el dia de la meva fi viurà i hereter meu universal ésser voldrà; i si ell premort, designo a sos fills, tal com per ell seran instituits; si emperó en lo dia de la meva fi no viurà, o be viurà emperó hereter meu universal ésser no voldrà, o be voldrà emperó després morirà sens infants legítims i naturals, o amb tals, algun dels quals no arribarà a l'edat de fer testament, en tal cas, l'hereter meu universal fas dels meus fills i filles nats i naixedors per ordre de primogenitura, precedint los mascles a las famellas. I declarant més la mia voluntat, vull i ordeno que per les ditas substitucions en manera alguna se entengui vincle o fideicomís, sinó aquell que per son ordre sia hereter, sigui lliure com a successor i s'accontenti amb allò que trobarà."

Un altre exemple no pas tan complicat, és el següent:

"En cas que hagués quedat prenyada la muller mia i felisment parís, i visqués lo fill o filla, a ells los crido per hereters meus universals; faltant o morint mon fill de ma expressada muller sens testament, declarat hereter meu universal, volent però que los mascles sian preferits a les famellas, deixant-ho també a la seva lliura voluntat..."

Sta Visita de la Junquera de 16
Junio. 1706.

Visitas las antedichas Partidas fueron
aprobadas por el Muy Illmo Rdo Sr
Vicario G^o Capitulax Sede Episcopal
vacante: ante mi:

por Mando de S. S. Illmo mi
Sr
D. n. Miguel Sabater D^{no} Secro

Decret d'aprovació dels testaments inscrits en el llibre segon.

Vegem-ne un altre en llengua castellana:

“Nombro heredera universal a mi esposa, a su libre voluntad. Y en caso de que ésta muera sin testar, quiero que sean mis herederos universales y por partes iguales mis tres hermanos; y si uno de ellos muriera sin testar, ni tener hijos legítimos quiero que la parte de herencia que le corresponda, sea repartida por partes iguales entre los dos hermanos o legítimos sucesores; y si aún otro de ellos muriera sin testar, ni dejando legítima sucesión, quiero que el que quede, lo herede todo sin que ninguna otra persona pueda disputárselo.”

A voltes es llegeix entre ratlles greus problemes de convivència domèstica. Per exemple:

“En caso de no poder vivir ella –la viuda– con mi familia por darle disgustos, quiero que mi heredero tenga la obligación todos los años de darle en pensión doscientas libras moneda barcelonesa; y también una cama con

todo lo correspondiente en invierno y en verano; y además la casa con el huerto contiguo por toda la vida...”

En un ambient social pobre que tot just comença a millorar amb l'exploració de la vinya, la repartició dels béns comunals i la fabricació de taps, després d'haver parlat de l'hereu, cal reflectir la legítima a repartir entre els germans. Potser a través d'algunes disposicions concretes, veurem millor el nivell de vida jonquerenca:

“Deixa a ma filla en legítima aquella peça de terra o camp que jo posseesch, que està sota la vinya d'en Roure, arribant a afrontar a baix amb el torrent; amb la obligació que, morint la dita filla meva, els seus infants legítims i naturals, deguin tota la dita peça de terra a mon hereter.”

“Deixo i lego a cadescun de mos fills nats i naturals, cinc sous per dret de legítima.”

“Deixo a ma filla, pedent de legítima paterna i materna; i en suplement de aquella, quaranta lliures barcelonesas.”

“Deixo a cada un dels meus tres fills, tres cents vint rals; que se pagaran al pendre estat, o al plantar-se en son ofici, o després de complerts els vinticinc anys.”

“Deixo als altres fills meus per dret de legítima materna, deu lliures a cada un d'ells.”

“Deixo a la filla mia única cinc sous per dret de legítima paterna i materna, en atenció a que en son casament, ja se agradaria son marit de tot lo parament de la casa que jo tenia, lo qual valia moltes pessetes.”

“Deixo i lego a la filla mia legítima i natural de ma primera muller per drets de legítima paterna i materna, seixanta lliures barcelonesas, que li sien donades en temps de sa col·locació en matrimoni carnal o espiritual.”

Vegem-ne algunes altres disposicions en llengua castellana:

“Lega a cada uno de sus ocho hijos cincuenta libras catalanas, por una sola vez y pagaderas en el término de tres años.”

“Lego a mis tres hijos y a mi nieta en sustitución de mi hija difunta, la cantidad de veinticinco pesetas a cada uno, mandando que no apuren a su hermano nombrado heredero, exigiendo el pago todos a la vez.”

“Lego a cada hijo por legítima ciento veinticinco pesetas, por una sola vez y sin interés alguno.”

Com a darrer exemple, el d'una família benestant, signat l'any 1884:

“Lega a su hija en pago de su legítima paterna y materna, la cantidad de mil libras catalanas, que deberá satisfacer el heredero al cabo de un año.”

En determinats moments, pot ser que hom en fer testament, sobretot després de llargues malalties, tingui l'obligació de pagar deutes. Observem algunes previsions:

“Que tots mos deutes sian pagats sens estrepit de judici.”

“Declaro que dec a la mia mare dos onces i sis duros que me ha deixat graciosament.”

“Declaro que... me deixà graciosament vint duros, los quals vull sian tornats lo més prompte possible, si jo moro d'aquesta malaltia sens poder-los tornar.”

“Declaro haver rebut de la casa de la mia muller, vuitanta tres lliures i cinc sous barcelonesos.”

“Vull que sian donats cent franchs en recompensa de vàrias partidas de diners que... me havia deixat per ma manutenció.”

“Declaro que... me deu set pessetes; que ... cinc; i que... deu pessetes.”

Notem també alguns exemples redactats en llengua castellana:

“Que sean satisfechas por completo todas mis deudas y en particular las que tiene contraídas la casa.”

“Quiere que cuando cobre la cantidad neta de cargos y gravámenes, no pueda exigir ningún interés, por más años que demore cobrarla”.

“A mi hijo lego la cantidad de cinco céntimos por tener ya cobradas mil trescientas pesetas y muebles, en cuyo caso tiene sobradamente pagada la legítima.”

També és curiosa aquesta altra disposició:

“Esmenar les injúries a que, a cas, quedí obligat sens ministeri de justícia; i si, sols la veritat del fet segons la fe de la seva segura consciència.”

El següent text revela una situació extrema i ensems una gran confiança:

“Per lo cas que mos fills quedassen desamparats de tot govern, suplico a ... i a ..., que cuidin i governin i facin sian instruits en bons costums, com plenament de ells compto.”

Notem aquesta altra:

“Como que mi hija pagó todos los gastos de mi última enfermedad y entierro de mi amada esposa y hace algunos años me mantiene a mi, quiero que le sean pagados cuantos gastos haya hecho en el día de mi muerte y los que haga por causa de mi entierro y píos sufragios.”

Resulta ben significativa aquesta clàusula que indica fins com les famílies benestants, es trobaven en situació de manllevar diners:

“En atención a que mi hija tiene ya cobrada su dote de mil quinientas libras catalanas, conforme lo tenia señalado en los capítulos matrimoniales, si la deuda... ya estuviera satisfecha en el día de la muerte del testador, le lega como complemento de legítima la cantidad de aquel dinero que obra en poder de...”

No podem pas deixar de tractar, malgrat sigui a títol de notícia, les disposicions testamentàries referents al sufragi. Hi havia categories. Indirectament, en el testament d'un terratinent s'esmenten els altars que foren destruïts en la persecució religiosa de l'any 1936:

“Disposo el meu enterrament amb l'assistència de nou sacerdots; que se celebrin vint misses i tres oficis, un al altar dels Dolors, l'altre al del Carme i l'altre al del Roser; i cada any l'aniversari en el de Santa Anna.”

La norma general era disposar l'assistència de tres sacerdots, que eren els residents a la Jonquera: rector, vicari i beneficiat. Sovint es llegeix:

“Que se celebrin els funerals per ella, com pel meu marit amb l'assistència de tres sacerdots.”

Consta per diferents testaments que l'estipendi de la missa resada era de sis rals. Bastants famílies, a més dels aniversaris, encomanaven una novena de misses per llurs difunts, amb aquests termes o similars:

“Que se celebri una novena de misses baixes, oferint en quiscuna d'elles pa, vi i llum.”

Una altra disposició denota, abans de la desamortització de Mendizábal de l'any 1836 decretant la supressió de les ordres religioses, l'estima de què gaudien a tot l'Empordà els convents de Figueres:

“Lego per a la mia ànima cent cinquanta misses celebradores en parts igualas en lo convent de Sant Domènech de Figueras, en los Caputxins de

dita Vila i en la Iglesia Parroquial de Santa Maria de La Jonquera, assenyalant per a eix fi la quantitat acostumada.”

Altres estableixen la commemoració de l'aniversari:

“Que per la ànima mia se celebri una missa anual de caritat sinodal, pagadora de mos bens en lo dia de mon òbit, si no serà impedit; i si ho serà, a discreció del Sr. Rector.”

Aitals costums es traspassaven de pares a fills:

“Quiere que sus funerales y exequias se celebren en esta Parroquia; y que se hagan de la manera y del modo que se acotumbra hacer en casa de sus señores padres.”

Fins un exigent cap de casa ordenava:

“No quiero se tome posesión de mi herencia sin haber hecho dichos sufragios, correspondientes a mi clase.”

Cas insòlit és el del ferrer:

“Mano que luego de seguida ma fi, sien venudes en encant públic les dues mules, lo carro, dues encluses franceses, el cargol de ferro i tres (nomena unes eines inintelligibles) i el martell i del resultat en sian satisfets los llegats que tinc disposats; i del sobrant, en sien celebrades misses per la ànima mia.”

Tot seguit esmento una col·lecció de pinzellades que marquen l'estil de vida a la Jonquera en la passada centúria:

“Deixo a mon germà lo coci petit i lo coci gran, a la mia germana.”

“Tot alló més que sian ho dono i remeto irrevocablement entre vius, renunciant a la llei que ajuda als enganyats.”

“Deixo a ma neboda la meitat de l'oli que tinc a la gerra; tot el demás de l'oli, tota la roba mia i també tots los diners que hi hagi en mon poder i dec cobrar a...”

“Deixo i llego al meu fill un llit parat amb màrfega, matalàs, quatre coixineras, sis llençols, coixí, cobrellit i indianes.”

“Deixo dot i vestit a cada una de mes filles.”

“Deixo cinc sous per dot de legítima.”

“Deixo a mon referit marit lo tossino, amb la obligació emperó de pagar los gastos de mos funerals o deutes contrets o fets en ma malaltia.

“Sian donades de la mia roba unes faldilles de remallot de llana, un gepó i una caputxa de baieta...”

“Si mon marit de altre matrimoni no tingués fills o fillas, que sia venuda la casa en lo encant públic.”

“Deixo i llego a la mia mare, la mia mantellina.”

“Deixo del mateix modo un matalàs, dos llençols, dos coixineras, dos toballons, dos toballoles i unes estovalles.”

“Deixo unes faldilles blanques i unes altres de vermelles, un devantal de flors i tres mucadors de cap, un de coll, dos parells de mitges i dos camises...”

“Deixo a mon marit tot lo següent: sis llençols, una vànova, quatre coixineras, sis toballons, dos estovalles, dos paiellas, una caixa, sis cadires, una taula, sis culleras i sis forquillas.”

“Al meu fill deix i llego el parell de bous que actualment existeixen, però que no pugui trere-los, amb la obligació de treballar les terras.”

“Llego a ma filla tota la roba de mon port, ço és, les faldilles, enconas de Cadis i unas altras de Balears; dos debantals; i llego lo gipó negre de Cadis,

més dos caputxes, una de negra i una altra de sarja, dos llençols, una màrfega i una olla de terró; més deixo la caixa que me donaren lo dia de casament, més mitja dotzena de culleras amb les forquillas, amb la obligació de pagar los gastos de enterro...”

“Deixo a la mia esposa el mallol del terme de Agullana.”

“Deixo a la mia filla la fexa de l’hort més aprop de la bassa i li deixo també lo quarto meu, amb lo ben entés que lo han de posar en estat de poder-lo habitar.”

“Deixo a mos germans tots los mobles que jo tinga i que se los partescan entre tots tres a parts iguals.”

“Con dono i libro a mon oncle, sens que se li puga demanar res, los vestits que me havia de fer.”

Notem també clàusules en les quals es fan constar uns llegats amb diners:

“Deixo i llego a cada qual de mos fills i filles, nats i neixedors, cinc sous.”

“Deixo a mes filles tres lliuras barcelonesas, sens dismunició del dot que tenen senyalat en capitols matrimonials.”

“Deixo i lego a ma filla casada a Darnius en segonas nupcias deu liras barcelonesas, pagadoras una vegada solament de mon dot.”

“Deixo i lego del meu dot, dos unces en or o trenta duros de plata, a mon germà per una vegada solament.”

“El valor global de la herència i els bens, no sobrepassen les mil pessetes.”

“Deixo a la meva filla major cinquanta lliuras barcelonesas pero no se li tenen d’entregar amb diners, sinó amb roba de son port; i a l’altra filla li deixo també cinquanta lliuras barcelonesas, que tindrà la forma de cobrar lo mateix dia de casar-se.”

“Com les voluntats dels homes sian deambulatòries fins a l’extrem de la vida, per major declaració mia de ma última voluntat, faig i ordeno...”

El darrer exemple en llengua catalana correspon a l’Ermità de Santa Llúcia:

“En cas de que mon hereter deixàs de ser Ermità de la Capella de Santa Llúcia per qualsevol causa o raó, deixo i lego als Pabordes i al Rnd. Rector de la Parròquia de La Jonquera, com a Administradors de dita Capella, tots los mobles de fusta, ferro i terrisa, que los tinc en la Casa de dita Capella.”

Seguidament es completa la llista amb clàusules redactades en la llengua castellana:

“Pagará a la madre viuda cuatro pellejos de vino y tres mallales de aceite al año.”

“El vino y el aceite que hay en casa actualmente y los olivos que aún están en el olivar, confieso que son ganados por mi hija, quien ha cuidado de hacer trabajar las tierras de mi propiedad en los últimos años.”

“Doy a mi nieta por sus buenos servicios la máquina de coser Wertheim, que compré hace unos años.”

“La herencia no excede de setenta y cinco mil reales.”

“Lego a mi nieto cien pesetas y a mi ahijado también cien, por una sola vez, pagaderas al menos después de pasados cinco años de mi muerte sin interés alguno.”

“Lego a mi hijo cien pesetas que me prestó sin interés y le quedo agradecido.”

“Lega a su esposa cinco reales de vellón diarios, a pagar por los herederos a partes iguales y por trimestres vencidos.”

“Quiero que la heredera le entregue doscientas cincuenta pesetas en concepto de legítima, con la salvedad que tendrá cinco años para hacer dicha entrega y sin obligación de pagar interés; podrá hacerla a plazos; y si no se conforma con esta mi voluntad, que le entregue la legítima que le corresponda y nada más.”

“Declaro como bienes míos ocho mil pesetas que me aseguró mi esposo en escritura pública, ante el Notario de Figueras.”

Ramon Daurer y Rigall

Ramon Daurer y Rigal Gostigo

Gil Ferrer Gostigo

Ante mí,

Miguel Fontana

Model de signatures d'un testament: el testador, els testimonis i el Rector.

Sens temor a comprometre famílies o hisendes, proposo un estudi més detallat i per ordre cronològic dels testaments propis d'eclesiàstics. Cal començar per la fundació d'un benefici pel propietari Quirch Bonal, “baix la invocació de Sant Quirch en la Iglesia Parroquial de Santa Maria.” Les obligacions del sacerdot que el posseïa eren les següents: “Fer assistència a cor en tots los oficis cantats dels tercers i primers diumenges de cada mes que se celebrin i celebraran a la Iglesia Parroquial; i també a les processons del Santíssim Sagrament i del Roser, que se fan i faran, cantant en honra i glòria de Déu i en sufragi de la mia ànima i demás obligacions mias; assistir i fer presència en los demás oficis i processons que entre any se celebrin i celebraran amb concurs de poble; festes de devoció i també de totes les festes anyals i Festa de Corpus; i fer assistència a totes les Vespres i Completes.” La

institució del Benefici data del 1791, època molt propera a l'ampliació del Temple Parroquial, dotant-lo de creuer, cúpula i ampli presbiteri, donant a la seva planta la forma de creu llatina. D'aquesta institució parroquial se n'ha perdut el record.

En l'any 1797 mossèn Tomàs Deltrull, "Rector de l'Alvera en lo Rosselló, Bisbat d'Elna" vol ser enterrat en el Cementiri Parroquial, disposant que en sufragi de la seva ànima siguin celebrats els oficis cantats de consuetud. D'interès diu el següent: "Per los bons i agradables serveis que he rebut i Déu volent espero rebre de Pere Olivó i sa muller de la present Parròquia de La Jonquera com a senyors de la casa on jo habito i me trobo actualment malalt, declaro ser ma voluntat que dits meus manumissors tinguin consideració en remunerar a dits Pere Olivó i a sa muller de alló que ells comprendran sien mereixedors, satisfent de mos bens lo que ells demanaran."

El dia 8 de gener del 1819 Mossèn Josep Balló, jonquerenc, Rector de Campmany, "atenent que les coses temporals són transitòries i caducas, per millor alcançar les espirituals, fas i ordeno lo present meu i últim testament..., escrit de ma ajena i firmat per la mia".

El 10 de febrer del 1852 signava el seu testament Mossèn Francesc Blasi, rector de la Jonquera, actuant el vicari mossèn Bartomeu Codinach. Nomena hereu el seu nebot i hereu de confiança el senyor Joaquim Armet, hisendat de la parròquia, "el qual aplicarà tots los demés bens, tant en diners com de qualsevol altra mena i objectes que jo tinc, manifestats de paraula o per escrit; exhimint-lo de haver de donar comptes o raó de les mias disposicions a persona o tribunal algun..." Unificant l'encapçalament i acabament podem conèixer les circumstàncies d'aquell moment: "Acomés de malaltia grave, però amb tota claretat de potències i sentits, clara veu, després de rebuts los Sants Sagraments, junt amb lo Rnd. Joan Bosch Rector de Agullana i lo Senyor Baldiri Rocalba, Propietari de la Vila, testimonis per dit testador a aquest acte cridats... Per no poder firmar lo Rnd. Francisco Blasi, Testador, per la seva extrema debilitat i tremolar-li les mans, de son propi consentiment i expressa súplica, firma per ell Joan Bosch Prebere, Rector i Testimoni."

Mossèn Joan Viñas que era beneficiat, feia testament el dia 11 de març del 1854. Deixava tres-centes lliures barceloneses al seu nebot; altres tantes a la seva majordona i a més la vinya anomenada "Pujolar"; al seu germà la vinya "sita en lo Pujol" o a més a més l'úsdefruit durant la vida natural de "la Closa d'en Planas" la qual ha de pervenir "amb tots sos anexos al poder i propietat de ma neboda".

El 9 d'agost del 1860, actuant mossèn Joan Muntada, vicari, i per testimoni els rectors de Cantallops i Agullana, signava el seu testament mossèn Salvador Costa, rector de la parròquia. En la 7.ª clàusula estableix el següent:

"Lego al Santo Hospital de la Ciudad de Gerona lo que dejaré en el día de mi muerte de sotanas, manteos, sombreros y demás ropa de porte, dando facultad a mis manumisores que distribuyan en quien mejor les parezca los zapatos y medias, advirtiéndoles que es mi voluntad se vista mi cadaver con ropa interior decente y al exterior, en la forma que prescribe el Ritual del Obispado... Ordenando a mis manumisores que pongan y vendan 'en encant públich' todas mis alhajas y utensilios de cualquier especie que sean; y de su total producto, manden celebrar misas de estipendio o limosna diez reales de vellón cada una; y para que éstas sean celebradas con la mayor prontitud

posible, quiero se distribuyan diez misas a cada sacerdote, celebraderas a la mayor gloria de Dios.”

Essent rector de la Jonquera mossèn Miquel Ginesta, el seu germà Mn. Pere que ho era de Palafrugell, féu l'any 1866 testament aquí, actuant el vicari mossèn Julià Daunis nomenant-lo hereu de confiança “para que cumpla exactamente todo lo que tengo manifestado de palabra, sin que tenga que dar cuenta o razón a persona alguna”.

Com a cloenda cal esmentar el següent decret del Bisbe de Girona Dr. Tomàs Sivilla i Gener, fill de Calella de la Costa: “Santa Visita de La Junquera, 14 de noviembre de 1892: Por lo que a Nos toca, aprobamos los precedentes testamentos recibidos en esta Parroquia, desde la última Santa Visita. Firmado y rubricado Tomás, Obispo de Gerona. Por mandato del Excmo. Sr. Obispo mi Señor, Ldo. José Martori, Secretario de Santa Visita.”

Santa Visita de La Junquera 14 de noviembre
de 1892.

Por lo que a Nos toca aprobamos los precedentes
testamentos recibidos en esta parroquia desde
la última Santa Visita.

+ Tomás, Obispo de Gerona

Por mand. de S. Excmo. Sr. Obispo mi Señor.
Ldo. José Martori
Sec. de la Santa Visita

Aprovació dels testaments pel Bisbe Tomàs Sivilla.

La moderna Jonquera començà a ésser tal com avui es coneix per tot arreu i amb dimensions internacionals, després de la Guerra Europea, dita avui Primera Mundial. La seva vella arrel però, perdura a la terra i a aquella soca, dura com les d'olivera del nostre terme, se li han empeltat noves nissagues de la més diversa procedència.

Per comprendre el present i albirar l'avenir, cal conèixer bé el passat. A l'aguait del campanar de la parroquial de Santa Maria, sempre floreixen a la ribera del riu Llobregat de l'Empordà els joncs de la Jonquera malgrat la secada i els aiguats. Quelcòm perdura mentre va passant la història: l'ètnia dels pobles.